

залися. Ураховуючи те, що застосування відеоспостереження під час наступних виборчих кампаній або з будь-який інший спосіб чинним законодавством не передбачено, подальша доля цієї системи залишається не визначеною.

Зауважуючи на принциповій неможливості зафіксувати обмеженою кількістю нерухомо встановлених веб-камер з низькою роздільною здатністю та без перемінного фокуса динамічну й різноваріантну картину порушень виборчого законодавства, слід також визнати, що за допомогою згаданої системи відеоспостереження дійсно було зафіксовано лише один-єдиний випадок неправомірного вкидання у виборчу скриньку пачки виборчих бюлетенів у приміщенні для голосування¹. У той самий час ЦВК уперше від проголошення незалежності України визнала неможливим установа достовірних результатів голосування в п'яти одномандатних виборчих округах через численні порушення, що залишилися поза фокусом системи відеоспостереження. А майже через рік після завершення виборчого процесу було встановлено факт незаконного використання понад 6 тис. виборчих бюлетенів на користь одного з кандидатів лише на одному з виборчих округів².

Таким чином, можна констатувати, що найбільше порушень учиняється на таких етапах виборчого процесу, як голосування та підрахунок голосів виборців і встановлення підсумків голосування. Тому використання системи відеоспостереження, лише на технічні компоненти якої з Державного бюджету України було витрачено понад 195,9 млн грн, слід розповсюдити, по-перше, на всі види виборів (президентські, парламентські, місцеві; чергові, позачергові, повторні й проміжні), а також референдумів (всукраїнські та місцеві), що має знайти своє негайне закріплення в чинних законах про вибори й референдуми, а також перспективному Виборчому кодексу України, а по-друге, на всі приміщення, де здійснюється голосування, підрахунок голосів виборців (у тому числі й повторний), установа підсумків голосування та результатів виборів, а також зберігаються виборчі документи до завершення виборчого процесу. І якщо безперервному функціонуванню системи відеоспостереження в режимі передачі зображення з 32188-ти звичайних виборчих дільниць у 2012 р. було дозволено спустошити Державний бюджет на сотні мільйонів гривень, то облаштування й експлуатація цієї системи хоча б у режимі запису та збереження інформації додатково в 1458-ми спеціальних, 116-ти закордонних, 225-ти окружних і одній Центральній виборчій комісії порівняно не суттєво збільшить загальний виборчий кошторис майбутніх виборів.

Потреба в комплексному захисті свободи й результатів волевиявлення громадян України в поєднанні з гострою необхідністю економії часових, трудових, фінансових та інших ресурсів додатково спонукає до врахування позитивного досвіду Австралії, Бельгії, Бразилії, Великобританії, Голландії, Індії, Італії, Канади, Німеччини, Норвегії, Франції, Швейцарії, Естонії та інших країн і невідкладного переходу до доводної електронної демократії (англ. e-democracy), побудованої на використанні інформаційно-комунікаційних технологій як основного засобу колективних мисленневих і адміністративних процесів на всіх рівнях. Її невід'ємною складовою є електронне голосування (англ. e-voting), що об'єднує різні види голосування, охоплюючи як процес здійснення голосування за допомогою електронних засобів, так і процес автоматизованого підрахунку голосів за допомогою електронних пристроїв та спеціального програмного забезпечення, що сприяють здійсненню волевиявлення й достовірному підрахунку голосів без утручання посередників, які можуть вплинути на результат волевиявлення.

Найбільш поширеними у світі інформаційними технологіями є такі, що забезпечують голосування й підрахунок голосів за допомогою стаціонарних комплексів оброблення виборчих бюлетенів чи пересувних електронних скриньок; комп'ютерів, під'єднаних до мережі Інтернет, або мобільних телефонів чи смартфонів. Вибір певної технології для України повинен ґрунтуватися на врахуванні високого рівня вітчизняного інтелектуального та науково-технічного потенціалу й потреби в запобіганні не менш широкому переліку типових способів злочинів проти виборчих прав громадян.

*О. П. Білоус, здобувач НДІ вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України*

ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ З ВИКОРИСТАННЯМ КОНВЕРТАЦІЙНИХ ЦЕНТРІВ У СИСТЕМІ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ МЕТОДИК

У посланні Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України у 2013 році» невід'ємною складовою детінізації економіки, як одного із пріоритетних напрямів державної політики у 2014 р., визначено систему заходів щодо ліквідації конвертаційних центрів.

Найбільшої шкоди від функціонування таких «центрів» зазнають суспільні відносини у сфері оподаткування. Пошук ефективних інструментів попередження утворення таких осередків злочинності не

¹ Див.: На дільниці у Дніпропетровську вкинули пачку бюлетенів [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/news/2012/10/29/6976006/>.

² Див.: На користь «регіонала» Маркова підробили більше 6 тисяч бюлетенів [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/news/2013/09/3/6997212/>.

може обмежуватися окремою галуззю законодавства чи правозастосовної практики, а розбудова найбільш дієвих заходів з припинення їх діяльності можлива лише на фундаменті криміналістичного знання.

Попри понад 20-річний період існування цього злочинного явища на теренах нашої держави чинне законодавство України дотепер не закріпило визначення поняття «конвертаційний центр». Здійснений нами криміналістичний аналіз природи й змісту цього економіко-кримінального феномену дозволяє дійти висновку, що конвертаційним (конверсійним) центром є стійке злочинне об'єднання, створене з метою заняття злочинною діяльністю під прикриттям і з використанням можливостей офіційно зареєстрованих суб'єктів господарювання для одержання, прямо або опосередковано, фінансової або іншої матеріальної вигоди.

Професіоналізація організованої злочинності у формі конвертаційних центрів, що руйнує базис сталого економічного розвитку держави, з одного боку, та потреби органів досудового розслідування в адаптованих до застосування уніфікованих наукових криміналістичних рекомендаціях щодо розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, невід'ємними складовими механізму яких постають зазначені осередки, з іншого, вимагають створення у відповідь на ці виклики новітнього «продукту» криміналістики у вигляді методики розслідування злочинів як окремої криміналістичної теорії.

Визначення виду й відповідно місця методики розслідування ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) з використанням конвертаційних центрів у системі криміналістичної методики зумовлює потребу в систематизації та класифікації.

Науковий інтерес до класифікаційних потреб у сучасній криміналістиці не зменшується. Практично кожне наукове дослідження, у тому числі з проблем методики розслідування злочинів, супроводжується уточненням існуючих або побудовою нових класифікаційних конструкцій¹. Визначення місця розробленої нами криміналістичної методики в класифікаційному ряду потребує першочергового звернення до криміналістичної класифікації злочинів, адже криміналістична класифікація методик має кореспондувати криміналістичній класифікації злочинів, яка у свою чергу зумовлена кримінально-правовою характеристикою, предметом доказування, закономірностями пошуково-пізнавальної діяльності слідчого².

В. Ю. Шепітько під криміналістичною класифікацією злочинів пропонує розуміти їх систематизацію за криміналістично значущими підставами, що сприяє формуванню криміналістичних характеристик злочинів і розробленню окремих криміналістичних методик, побудова яких вимагає більш диференційованого підходу до злочинів. Це стосується врахування слідчої ситуації, способів учинення злочину, його приховування й маскування, особи злочинця, місця вчинення злочину та інших чинників³.

У криміналістичній класифікації мають місце такі різновиди злочинів, які виходять за рамки класифікаційних побудов, що застосовуються у Кримінальному кодексі України. Ідеться про так звані підвиди (різновиди) деяких видів злочинів, які диференціюються за певними криміналістично значущими ознаками, наприклад, за способом, засобами, умовами, місцем учинення тощо. У цьому сенсі криміналістична класифікація є більш диференційованим утворенням, ніж кримінально-правова, тісніше наближає її до запитів практики. Тому В. А. Журавель визначає криміналістичну класифікацію злочинів як розподіл злочинних діянь за криміналістично значущими ознаками з метою формування системи різнорівневих криміналістичних методик розслідування⁴.

Виходячи з принципу ієрархії систем, суть якого полягає в тому, що будь-яка система розглядається як частина іншої, більш широкої системи, а її елементи – як самостійні системи, можна констатувати, що ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) з використанням конвертаційних центрів, є підвидом злочину, передбаченого ст. 212 КК України.

Сьогодні в криміналістиці відсутня єдина, повна, несуперечлива й науково обґрунтована класифікаційна система криміналістичних методик, що негативно позначається на можливості: 1) системно дослідити проблеми криміналістичних методик; 2) розробити конкретні методики розслідування злочинів; 3) найбільш ефективно й цілеспрямовано застосовувати розроблені методики в практичній діяльності органів розслідування⁵.

Запропоновані в криміналістичній літературі підходи до побудови класифікації методик розслідування злочинів характеризуються не лише багатоваріантністю підстав і рівнів, а й термінологічним розмаїттям щодо назв самих криміналістичних методик, у глибинний аналіз та додаткове пояснення чого вагомих внесок здійснив В. А. Журавель⁶. Виходячи зі структурованих ним та іншими вченими

¹ Див.: Шмонин А. В. Методика расследования преступлений : учеб. пособие / А. В. Шмонин. — М. : ЗАО Юстицинформ, 2006. — С. 195.

² Див.: Корухов В. Е. Методика расследования преступлений: теоретические основы / В. Е. Корухов. — М. : Норма, 2008. — С. 170.

³ Див.: Шепітько В. Ю. Криміналістика : підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / В. Ю. Шепітько. — К. : Ін Юре, 2010. — С. 324, 325.

⁴ Див.: Журавель В. А. Криміналістичні методики: сучасні наукові концепції : [монографія] / В. А. Журавель. — Х. : Вид. агенція «Апостіль», 2012. — С. 59, 71.

⁵ Див.: Шмонин А. В. Методология криминалистической методики : [монография] / А. В. Шмонин. — М. : Юрлитинформ, 2010. — С. 140.

⁶ Див.: Журавель В. А. Указ. праця. — С. 71–94.

доктринальних підходів, місце розроблюваної нами криміналістичної методики можна визначити наступним чином:

— відповідно до запропонованої Г. А. Матусовським¹ п'ятирівневої системи методик розслідування економічних злочинів – серед методик розслідування, побудованих з урахуванням криміналістичних критеріїв систематизації, які враховують особливості галузі вчинення злочинів, кримінальних механізмів, способів тощо (серед окремих методик);

— згідно з розробленою М. П. Яблоковим² чотирірівневою класифікацією за ступенем спільності (рівнем конкретизації) – серед конкретних методик (розслідування окремих підвидів злочинів у різних типових слідчих ситуаціях);

— відповідно до уточненої Г. Ю. Жирним³ дворівневої системи окремих криміналістичних методик розслідування певних категорій злочинів – серед підвидових методик розслідування різновидів певного виду злочину, передбачених нормами Особливої частини КК або виділених за криміналістично значущими кримінально-правовими ознаками;

— згідно з розробленою Б. В. Щуром⁴ п'ятирівневою класифікацією та відповідно до запропонованої В. А. Журавлем⁵ шостирівневої класифікації – серед підвидових криміналістичних методик або «мікро-методик» розслідування підвидів чи різновидів злочинів, виділених з-поміж кримінальних правопорушень одного виду за криміналістично значущими ознаками. (Саме на доцільності зосередження зусиль учених-криміналістів на вдосконаленні існуючих та розробленні нових видових і підвидових окремих криміналістичних методик розслідування слушно наполягає Г. Ю. Жирний⁶).

Однак, слід зауважити, що запропоноване нами визначення поняття «конвертаційний (конверсійний) центр» є окремим теоретичним положенням, яке за визначенням Р. С. Белкіна при формуванні окремої криміналістичної теорії може відігравати подвійну роль. По-перше, воно може стати елементом, «цеглиною», в системі інших теоретичних положень, об'єднаних у теорію, і в такій якості – елементом окремої криміналістичної теорії. А по-друге, окреме теоретичне положення може стати вихідним для розгортання на його основі системи теоретичних положень, що складатимуть зміст розвинутої теорії⁷. Тому, виходячи з характеру й ступеня організації злочинної діяльності конвертаційних (конверсійних) центрів, методика розслідування злочинів, що вчиняються з їх використанням, може належати до числа: «особливих» або «категоріальних»⁸, групових⁹ або міжродових¹⁰ криміналістичних методик.

*В. А. Буржинский, начальник 3-го отдела Управления стратегического анализа
и прогнозирования МВД Украины,*

*О. С. Бочарова, заведующая лабораторией ГУ «Научно-практический центр Государственного
комитета судебных экспертиз Республики Беларусь», кандидат юридических наук,*

*В. В. Ревинский, главный научный сотрудник ГУ «Научно-практический центр
Государственного комитета судебных экспертиз Республики Беларусь», доктор технических
наук, лауреат Государственной премии СССР*

ОСНОВНЫЕ ПОДХОДЫ К ИНФОРМАЦИОННОМУ ОБЕСПЕЧЕНИЮ АВТОМАТИЗИРОВАННЫХ ПОИСКОВЫХ СИСТЕМ ДАКТИЛОСКОПИЧЕСКИХ УЧЕТОВ

На настоящее время наиболее распространенными и востребованными практикой являются экспертно-криминалистические учеты, своеобразие которых состоит в том, что информация в них формируется при помощи экспертов-криминалистов и с использованием современной криминалистической техники. Они же проводят исследования в целях подтверждения результатов проводимых по этим учетам проверок, актуализации их как доказательств. В современной практике ведения экспертно-криминалистических учетов используются различные математический аппарат, а также современные системы вычислительной техники.

¹ Див.: Матусовский Г. А. Экономические преступления: криминалистический анализ / Г. А. Матусовский. — Х. : Консум, 1999. — С. 303–304.

² Див.: Криминалистика : учебник / отв. ред. Н. П. Яблоков. — М., 2001. — С. 494.

³ Див.: Жирный Г. Ю. До питання про класифікацію окремих криміналістичних методик / Г. Ю. Жирний // Актуальні проблеми криміналістики : матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 25–26 верес. 2003 р.). — Х. : Гриф, 2003. — С. 105.

⁴ Див.: Щур Б. В. Теоретичні основи формування та застосування криміналістичних методик : [монографія] / Б. В. Щур. — Х. : Харків юридичний, 2010. — С. 122–123.

⁵ Див.: Журавель В. А. Указ. праця. — С. 92–94.

⁶ Див.: Жирный Г. Ю. Указ. праця. — С. 105.

⁷ Див.: Белкин Р. С. Курс криминалистики: учеб. пособие для вузов / Р. С. Белкин. — 3-е изд., доп. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2001. — С. 285.

⁸ Соколов Д. А. Основания структурирования и виды частных криминалистических методик / Д. А. Соколов // Воронежские криминалистические чтения : сб. науч. тр. / под ред. О. Я. Баева. — Воронеж : Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 2005. — Вып. 6. — С. 220–221.

⁹ Див.: Щур Б. В. Указ. праця. — С. 122–123.

¹⁰ Див.: Журавель В. А. Указ. праця. — С. 93–94.